

Планування ефективності формування і використання виробничого потенціалу промислового підприємства

Присвячено дослідженню особливостей планування ефективного формування і використання виробничого потенціалу промислового підприємства. Автором уточнено сутність виробничого потенціалу підприємства і доведена актуальність планування його ефективного використання для досягнення стратегічних цілей діяльності суб'єкта господарювання. Встановлено, що виробничий потенціал підприємства є складовою загального потенціалу організації. Напрями його використання для досягнення цілей розвитку визначаються на рівні стратегічного планування, а поточна діяльність підприємства направлена на забезпечення достатнього рівня виробничих ресурсів, які дають змогу безперерійно функціонувати.

Доведено, що основним завданням планування виробничо-збутової діяльності підприємства є оптимальне використання ресурсів виробника для виготовлення продукції і задоволення попиту споживачів. Правильно визначена структура і пропорція виробничих ресурсів підприємства, у взаємозв'язку з цілями їх використання, дають змогу нарощувати темпи розвитку діяльності і підвищувати рівень ефективності господарювання.

За результатами дослідження встановлено, що здійснювати процес планування ефективного формування і використання виробничого потенціалу доцільно у наступній послідовності: визначення місії і цілей діяльності підприємства; аналіз існуючих умов; розробка загальної стратегії підприємства; оцінка виробничого потенціалу з урахуванням перспектив розвитку організації; формування функціональної стратегії розвитку виробничого потенціалу; практична реалізація і контроль виконання плану ефективного формування і використання виробничого потенціалу підприємства.

Критичний аналіз фахової літератури дав змогу зробити висновок, що виробничий потенціал є взаємоузгоджуваним елементом у процесах стратегічного і поточного планування діяльності підприємства. Цілі, які відображають напрямок розвитку суб'єкта господарювання, враховуючи його потенціал, втілюються в реальну господарську діяльність, яка передбачена результатами поточного планування виробництва і збуту.

Ключові слова: потенціал; виробничий потенціал; планування ефективності формування і використання; стратегічні цілі розвитку.

Постановка проблеми. Виробничий потенціал підприємства – одна із складових загальногосподарського потенціалу організації, характеризується величиною і можливостями ресурсів, які використовуються у виробничому процесі. Таким чином, формування виробничого потенціалу пов'язане з визначенням потреби у виробничих ресурсах, величини фінансових потоків, що впливає на інвестиційну привабливість підприємства. Зважаючи на те, що виробничий потенціал акумулює значну частку загального потенціалу підприємства, і основне його значення полягає в створенні нової вартості в процесі виробництва продукції, ефективне його формування і використання забезпечує стійке зростання суб'єкта господарювання в межах прийнятої стратегії.

Завдання стратегічного характеру щодо формування і використання виробничого потенціалу пов'язані з: визначенням вихідного потенціалу фірми та його можливостей у досягненні поставлених цілей; планування розвитку джерел забезпечення якісними ресурсами, розробки нових модифікацій і заміників традиційних ресурсів, режимів ресурсозбереження та охорони навколишнього середовища; систематизація, оцінка та аналіз факторів зовнішнього середовища за напрямками економічної діяльності та економічних відносин за схемою: сильні та слабкі сторони, можливості та загрози; оцінка якісних і кількісних результатів. Стратегія розвитку втілюється шляхом реалізації стратегічного плану, тому для успішного вирішення стратегічних завдань щодо ефективного формування і використання виробничого потенціалу необхідне їх уточнення і реалізація в межах поточного планування [2, 11].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями щодо визначення сутності виробничого потенціалу підприємства, послідовності його формування і встановлення напрямків ефективного використання на стратегічному рівні займалися такі зарубіжні науковці як: А.Томпсон, А.Стрикленд, К.Званг, М.Вондерембс, Г.Чадкова, Л.Корбетті, Г.Клариджи, В.Скіннер, Б.Чейз

Переважна більшість вітчизняних науковців присвячує свої праці питанням визначення структури виробничого потенціалу, формування системи показників для діагностики стану виробничих ресурсів на

рівні поточного управління суб'єктом господарювання, серед них варто відзначити Г.М. Тарасюк, В.Г. Герасимчук, А.Е. Воронкова, О.Л. Горяча, І.З. Должанський, Т.О. Загорна.

Незважаючи на велику кількість досліджень щодо формування і використання виробничого потенціалу залишається недостатньо розкритим зміст етапів його планування в межах стратегічного розвитку вітчизняних промислових підприємств.

Метою написання статті є визначення алгоритму планування виробничого потенціалу підприємства для забезпечення ефективності його формування і використання з метою досягнення стратегічних цілей діяльності організації.

Виклад основного матеріалу. Процес формування потенціалу підприємства є одним з напрямків його економічної стратегії і передбачає створення й організацію системи ресурсів і компетенцій таким чином, щоб результат їхньої взаємодії був фактором успіху в досягненні стратегічних, тактичних і оперативних цілей суб'єкта господарювання [5]. Виробничий потенціал промислового підприємства формується з ресурсів, які використовуються у виробничому процесі і формують результат діяльності у вигляді готової продукції, фінансових надходжень від реалізації, інформації щодо виробничо-господарської діяльності підприємства. В умовах ринкової економіки, перед тим як визначити потребу у виробничих ресурсах, доцільно встановити плановий кінцевий результат реалізації продукції та необхідної величини акумулювання надходжень для забезпечення безперервного виробничого процесу.

Поточне планування діяльності підприємства передбачає визначення необхідних заходів для реалізації їх протягом року. На сьогодні склад поточного плану, назви та змістове наповнення кожного з розділів, перелік показників визначається підприємством самостійно враховуючи особливості ведення господарської діяльності. Варто зазначити, що незалежно від складу розділів загальний зміст поточного плану є практично єдиним. Основні завдання, які вирішує поточне планування стосуються визначення економічної ефективності виробництва, планування виробництва і збуту продукції, матеріально-технічне забезпечення виробничого процесу, визначення необхідної чисельності працівників для реалізації виробничого завдання, планування витрат та фінансування виробничо-господарської діяльності [11].

Зважаючи на вище викладене, планування виробництва і реалізації продукції відображає головну задачу господарської діяльності підприємства і є провідним розділом стратегічного і поточного плану. Всі інші розділи планів розробляються для його обґрунтування і спрямовані на забезпечення умов його виконання [2].

Таким чином, формування дієвих планів стратегічного і поточного характеру щодо встановлення виробничих можливостей промислового підприємства та ефективна їх реалізація здатна забезпечити досягнення цілей суб'єкта господарювання.

Основною задачею плану виробництва і реалізації продукції є максимальне задоволення замовників, споживачів у високоякісній продукції при найкращому використанні ресурсів підприємства. Сукупність ресурсів підприємства та можливості ефективного їх використання у виробництві і реалізації продукції характеризується як виробничий потенціал.

Під виробничим потенціалом розуміють його потенційну спроможність виготовляти продукцію (товари, роботи, послуги) таких асортименту, номенклатури та якості, які задовольняють ключові параметри попиту на ринку [9, с. 128].

На сьогоднішній день виокремлюють декілька підходів щодо дослідження формування і використання виробничого потенціалу підприємства, а саме ресурсний і результативний (цільовий) [7, с. 200].

За ресурсним підходом виробничий потенціал трактують як складну, організовану, динамічну систему, яка формується з множини елементів, що перебувають у взаємозв'язку та взаємодії і виконують різні функції в процесі виготовлення продукції необхідної кількості та якості і в терміни, визначені ринком [4, с. 61; 12, с. 14]. Щодо сутності виробничого потенціалу за результативним (цільовим) підходом, його трактування зводиться до визначених можливостей підприємства щодо виготовлення продукції певного асортименту, номенклатури і якості в потрібній споживачам кількості [3, с. 191; 6, с. 23]. Спільним у трактуванні сутності виробничого потенціалу за різними підходами є те, що його використання пов'язане із формуванням і трансформацією необхідної кількості ресурсів у готову продукцію для задоволення потреб споживачів, підвищення ефективності діяльності підприємства, досягнення стратегічних цілей.

Цілі підприємства – це його бажаний стан, конкретні межі, яких воно має досягнути в усіх сферах діяльності в кінці стратегічного періоду і на проміжних етапах. І. Ансофф в своїх працях присвячених стратегічному управлінню підприємства зазначає, що в США 98 % всіх невдач в бізнесі пов'язані з відсутністю чітких цілей [1]. Нестабільна економічна ситуація в Україні, мінливе зовнішнє середовище розвитку бізнесу, відсутність управління на засадах стратегічного бачення формують перешкоди підприємствам щодо їх ефективного довгострокового розвитку [10].

Таким чином, для забезпечення досягнення місії і цілей діяльності підприємства необхідно визначити послідовність дій, які варто здійснювати для досягнення бажаної динаміки розвитку. Таким чином,

функція планування на підприємстві не втрачає своєї актуальності, а формування дієвих планів допомагає передбачити можливі труднощі ведення підприємницької діяльності.

Планування ефективності формування і використання виробничого потенціалу – це процес, який передбачає визначення структури ресурсів підприємства, використання якої протягом планового періоду забезпечить досягнення цілей щодо ефективного розвитку суб'єкта господарювання та задоволення потреб споживачів відповідно до кількісної, якісної та цінової характеристик.

Планування ефективності формування і використання виробничого потенціалу пропонуємо реалізовувати у наступній послідовності:

- визначення місії і цілей діяльності підприємства. Під час формулювання цілей діяльності важливо визначити структуру продажів за ринками збуту, асортиментом, сегментами ринку, обсяги продажів товарів і послуг у натуральному і вартісному вираженні, прогнозні розміри надходжень і рівень ефективності діяльності підприємства;
- аналіз ринку передбачає визначення існуючих умов господарювання щодо вивчення життєвого циклу товарів, ринкових сегментів і конкуренції. Встановлюються можливості і загрози за результатами застосування методів стратегічного аналізу, визначаються конкурентні переваги, забезпеченість ресурсами та ефективність їх використання;
- розроблення загальної стратегії підприємства, у якій встановлюються довгострокові цілі і задачі підприємства, сфери діяльності, здійснюється оцінка стратегічних альтернатив;
- оцінка виробничого потенціалу з урахуванням перспектив розвитку організації. На даному етапі встановлюється рівень виробничого потенціалу і напрямки його використання в межах визначеної загальної стратегії;
- обґрунтування функціональної стратегії розвитку виробничого потенціалу. З поміж визначених альтернатив використання наявного виробничого потенціалу обирається найбільш ефективна. На даному етапі можливе корегування показників стратегічного плану діяльності підприємства. Уточнення показників можливе у результаті виявлення невідповідності стану і рівня розвитку виробничих ресурсів умовам їх використання;
- практична реалізація і контроль виконання плану ефективного формування і використання виробничого потенціалу підприємства. На даному етапі передбачається детальне вивчення результатів провадження виробничо-господарської діяльності підприємства. Оцінюється рівень досягнення поставлених цілей і визначаються стратегічні розриви, тобто різниця між досягнутими параметрами розвитку виробничого потенціалу із запланованими. Для усунення визначених невідповідностей між фактичним і бажаним рівнем розвитку виробничого потенціалу підприємства необхідно розробляти коригуючі заходи, які стосуються напрямків залучення виробничих ресурсів, поліпшення існуючого фізичного та морального стану засобів виробництва та забезпечення ефективності використання виробничих можливостей.

Таким чином, успішність реалізації функції планування щодо формування і ефективного використання виробничого потенціалу залежить від доцільності встановлених стратегічних орієнтирів розвитку підприємства та від розроблених поточних заходів щодо виробництва та реалізації затребуваної споживачами продукції.

Висновки та подальші перспективи дослідження. На сьогоднішній день актуальність планування ефективності формування і використання виробничого потенціалу не втрачається, а цільове орієнтування ведення підприємницької діяльності вимагає раціонального підходу щодо задіяння у виробничих процесах наявних ресурсів та постійного підвищення рівня розвитку організації. Важливо враховувати, що цільове формування і використання виробничого потенціалу неможливе без визначення прогнозів щодо можливості досягнення орієнтирів розвитку. Тому важливо на рівні стратегічного планування правильно визначати цілі діяльності підприємства з урахуванням виробничих можливостей, а на рівні поточного планування забезпечувати наявність та ефективне використання ресурсів для налагодження господарських процесів. Перспективами подальших досліджень є розробка методичного підходу щодо встановлення оптимальної структури виробничого потенціалу промислового підприємства, яка забезпечує збалансованість витрат на його формування, а системне її використання сприяє досягненню цільових орієнтирів розвитку.

Список використаної літератури:

1. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф. – М. : Экономика, 1991. – 319 с.
2. Планування та прогнозування в умовах ринку : навч. посібник / В.Г. Воронкова, С.Л. Катаєв, А.М. Ткаченко та ін. – К. : ВД «Професіонал», 2006. – 608 с.
3. Гетьман О.О. Економічна діагностика : навч. посібник / О.О. Гетьман, И.М. Шаповал. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 307 с.
4. Луцк С.О. Виробничий потенціал: проблеми формування та розвитку : монографія / С.О. Луцк. – Львів : ІРД НАН України, 2006. – 278 с.

5. Потенціал підприємства: формування та використання / Н.В. Касьянова, Д.В. Солоха, В.В. Морєва, О.В. Белякова, О.Б. Балакай. – 2-е вид. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 248 с. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/1628041454083/ekonomika/pidhodi_schodo_formuvannya_potentsialu_pidpriemstva.
6. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посіб. / Н.С. Краснокутська. – Х. : ХДУХТ, 2005. – 287 с. – С. 8.
7. Кривов'язюк І.В. Економічна діагностика : навч. посібник / І.В. Кривов'язюк. – 2-ге вид. – К.: Центр учбової літератури, 2017. – 456 с.
8. Лісовенкова І.М. Виробничий потенціал підприємства: методологічні підходи / І.М. Лісовенкова // Економічний вісник НГУ. – 2011. – № 2. – С. 47–55.
9. Приб К.А. Діагностика в системі управління : навч. посібник / К.А. Приб, Н.І. Патица. – К. : Центр учбової літератури, 2016. – 432 с.
10. Ставицький О.В. Оцінка та контроль у системі стратегічного управління / О.В. Ставицький // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 3. – С. 49–52.
11. Тарасюк Г.М. Планування діяльності підприємства : навч. посібник / Г.М. Тарасюк, Л.І Шваб. – 4-ге вид. – К. : Каравела, 2011. – 352 с.
12. Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посібник / О.С. Федонін, І.М. Рєпіна, О.І. Олексюк. – К. : КНЕУ, 2006. – 316 с.

Referenses:

1. Ansoff, I. (1991), *Strategicheskoe upravlenie*, Jekonomika, Moskva, 319 p.
2. Voronkova, V.G., Katajev, S.L., Tkachenko, A.M. and others (2006), *Planuvannja ta prognozuvannja v umovah rynku*, VD «Profesional», Kyi'v, 608 p.
3. Get'man, O.O. and Shapoval, Y.M. (2007), *Ekonomichna diagnostyka*, Centr navchal'noi' literatury, Kyi'v, 307 p.
4. Ishhuk, S.O. (2006), *Vyrobnychyj potencial: problemy formuvannja ta rozvytku*, monografija, IRD NAN Ukrai'ny, L'viv, 278 p.
5. Kas'janova, N.V., Soloha, D.V., Morjeva, V.V., Bjeljakova, O.V. and Balakaj, O.B. (2013), *Potencial pidpryjemstva: formuvannja ta vykorystannja*, 2nd ed., Centr uchbovoi' literatury, Kyi'v, 248 p., [On-line], available at: http://pidruchniki.com/1628041454083/ekonomika/pidhodi_schodo_formuvannya_potentsialu_pidpriemstva
6. Krasnokuts'ka, N.S. (2005), *Potencial pidpryjemstva: formuvannja ta ocinka*, HDUHT, Harkiv, 287 p., P. 8.
7. Kryvov'jazjuk, I.V. (2017), *Ekonomichna diagnostyka*, 2nd ed., Centr uchbovoi' literatury, Kyi'v, 456 p.
8. Lisovenkova, I.M. (2011), «Vyrobnychyj potencial pidpryjemstva: metodologichni pidhody», *Ekonomichnyj visnyk NGU*, No. 2, pp. 47–55.
9. Prib, K.A. and Patyka, N.I. (2016), *Diagnostyka v systemi upravlinnja*, Centr uchbovoi' literatury, Kyi'v, 432 p.
10. Stavyc'kyj, O.V. (2015), «Ocinka ta kontrol' u systemi strategichnogo upravlinnja», *Investycii: praktyka ta dosvid*, No. 3, pp. 49–52.
11. Tarasjuk, G.M. and Shvab, L.I. (2011), *Planuvannja dijal'nosti pidpryjemstva*, 4th ed., Karavela, Kyi'v, 352 p.
12. Fedonin, O.S., Rjepina, I.M. and Oleksjuk, O.I. (2006), *Potencial pidpryjemstva: formuvannja ta ocinka*, KNEU, Kyi'v, 316 p.

Корнійчук Ангеліна Анатоліївна – старший викладач кафедри економіки та підприємництва Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

- стратегічна діагностика потенціалу підприємства;
- розвиток комерційної діяльності.

Тел.: (067) 791–90–26.

E-mail: kornangelina@gmail.com.

Стаття надійшла до редакції 15.05.2018.